

Nota van Antwoord

Naar aanleiding van de ter inzagelegging van de Ontwerp
Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de
Noordzee 2012-2020, Deel 2, het KRM-monitoringprogramma

Nota van Antwoord

Naar aanleiding van de ter inzagelegging van
de Ontwerp Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012-2020,
Deel 2, het KRM-monitoringprogramma

Door de ministerraad vastgesteld in juli 2014

Inhoud

Inleiding	5
Zienswijzen	7
Ambtshalve wijzigingen	13

Inleiding

De Kaderrichtlijn Mariene Strategie

De Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) is in 2008 in werking getreden. Deze kaderrichtlijn verplicht de Europese lidstaten tot het treffen van de nodige maatregelen om in hun mariene wateren een goede milieutoestand te bereiken, te behouden of te herstellen.

De lidstaten dienen daartoe een Mariene Strategie op te stellen en uit te voeren. Deze omvat:

1. een initiële beoordeling van het mariene milieu (2012)
2. een beschrijving van de goede milieutoestand (2012)
3. het vaststellen van milieudoelen en bijbehorende indicatoren (2012)
4. het vaststellen en uitvoeren van een monitoringprogramma voor het meten van de indicatoren (2014)
5. het vaststellen (2015) en uitvoeren (2016) van een programma van maatregelen om de goede milieutoestand te bereiken.

Mariene Strategie Deel 1

In 2012 heeft het Kabinet Mariene Strategie Deel 1 vastgesteld. Mariene Strategie Deel 1 bevat de initiële beoordeling van het mariene milieu, een beschrijving van de goede milieutoestand en een beschrijving van de milieudoelen en de daarbij behorende indicatoren. De initiële beoordeling bevat ook een economische en sociale analyse van het gebruik van de zee.

Mariene Strategie Deel 2

Als tweede product voor het opstellen en uitvoeren van de Nederlandse Mariene Strategie heeft het kabinet op 22 februari 2014 de “Ontwerp Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012-2020, Deel 2, het KRM-monitoringprogramma” vastgesteld. Dit ontwerp bevat de operationele uitwerking voor het monitoren van de 32 indicatoren uit de Mariene Strategie Deel 1, en levert informatie voor de mate van doelbereik en de effectiviteit van maatregelen.

Mariene Strategie Deel 3

Voor het opstellen en uitvoeren van de verdere vereisten voor de Nederlandse Mariene Strategie zal het kabinet uiterlijk in 2015 een programma van maatregelen (Mariene Strategie, Deel 3) vaststellen. Dit programma van maatregelen zal onderdeel uitmaken van (het uitvoeringsprogramma) van de Beleidsnota Noordzee, bijlage bij het Nationaal Waterplan 2. Met het Nationaal Waterplan treedt de Mariene Strategie (delen 1 tot en met 3) definitief in werking. De uitvoering van het Nederlandse programma van maatregelen start in 2016.

Wijzigingen als gevolg van de terinzagelegging en actuele ontwikkelingen

De “Ontwerp Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012-2020 Deel 2” heeft overeenkomstig de Waterwet en de Algemene wet bestuursrecht van 7 maart

tot en met 17 april voor het publiek ter inzage gelegen. De terinzagelegging is gerealiseerd via het openstellen van het document voor publiek op het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en de provinciehuizen en via het internet op de websites www.noordzeeloket.nl en www.centrumpp.nl. De ingediende zienswijzen hebben op enkele punten tot wijzigingen in de definitieve tekst van de Mariene Strategie Deel 2 geleid. Daarnaast zijn nog enkele ambsthalve wijzigingen aangebracht op grond van actuele ontwikkelingen als gevolg van Europese procedures rondom de implementatie van de richtlijn en besluitvorming binnen het OSPAR-verdrag, en om redactionele redenen.

Zienswijzen

In totaal zijn drie zienswijzen ingediend op de samenvatting van de Ontwerp Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012-2020, Deel 2. Deze zienswijzen zijn afkomstig van het Havenbedrijf Rotterdam (HbR), VisNed de Redersvereniging voor de Zeevisserij. De drie zienswijzen zijn onderverdeeld in 14 deelzienswijzen om op de afzonderlijke onderdelen van elke zienswijze beter te kunnen reageren met een gericht antwoord. Daarbij is aangegeven of deze wel of niet tot aanpassingen in Mariene Strategie Deel 2 hebben geleid.

Havenbedrijf Rotterdam

Nr 1-1

Deelzienswijze:

Het Havenbedrijf Rotterdam hecht eraan dat in de KRM-monitoringsopgave een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen soorten en habitats die een VHR-instandhoudingsdoelstelling kennen en de doelsoorten die voor de KRM-monitor worden gehanteerd, maar niet onder het VHR-beschermingsregime vallen. In de samenvatting KRM-deel 2 is dit onderscheid ogenschijnlijk niet duidelijk.

Monitoring van benthos (pagina 11-12 van de samenvatting):

Het is niet duidelijk of de monitoringstrategie voor benthos in lijn is met bovenstaande scheiding in beschermingsregimes. Het lijkt erop dat de doelen en doelsoorten van de Habitatrichtlijn, door de interpretatie van het KRM-monitoringsprogramma, op de totale Noordzee wordt toegepast. Dit wordt onder andere ingegeven door de volgende twee punten:

1. Er staat aangegeven dat beide richtlijnen toezien op bescherming van de bodemhabitat van de Noordzee, terwijl de doelstellingen (en schaalniveau) van beide richtlijnen verschillen (gebieden versus totaal ecosysteem).
2. In het programma wordt gesteld dat de monitoring moet aansluiten bij de eisen van de Habitatrichtlijn. Het monitoringsprogramma moet ondubbelzinnig zijn in haar ambitie, in die zin dat het niet zal worden gebruikt om direct of indirect het beschermingsregime van de Habitatrichtlijn te verbreden tot de gehele Noordzee.

Monitoring van vogels (pagina 14 van de samenvatting):

Het is ook niet duidelijk of de monitoringstrategie voor vogels in lijn is met bovenstaande scheiding in beschermingsregimes, waarbij een introductie van doelen en doelsoorten voor de hele Noordzee lijkt te gaan gelden. Dit wordt ingegeven doordat bij de ecologische vereisten voor leefgebieden wordt aangesloten bij Natura-2000 en ook hier wordt aangegeven dat bij de samenhangende monitoring zou moeten worden aangesloten bij de eisen van de Vogelrichtlijn. Ook hier vragen wij een heldere afbakening tussen het regime van de Vogelrichtlijn en de verplichtingen die voortkomen uit de KRM.

Reactie: De Mariene Strategie Deel 1 sluit voor de beleidsdoelen voor soorten en habitats volledig aan bij de Vogelrichtlijn (VR) en de Habitatrichtlijn (HR). Zo ontstaat optimale samenhang tussen de geldende richtlijnen op de Noordzee en vindt geen stapeling van richtlijnen plaats. Voor vogels loopt de implementatie van de VR en de KRM één op één, dit geldt ook voor zeezoogdieren binnen de HR. Voor benthos vult de KRM het HR-regime aan buiten

de Natura 2000-gebieden. Niet commerciële vissen kennen geen bescherming onder de VR en HR. Hiervoor zijn doelen en indicatoren opgenomen onder de KRM. Het KRM-monitoringprogramma is opgezet om zowel de VR en HR als ook de KRM te bedienen. Uitgangspunt is eenmalige inwinning en meervoudig gebruik van de gegevens. Voor benthos moet als gevolg van de KRM naast ieder beschermd gebied (de Natura 2000-gebieden die beschermd worden volgens de VR en HR en de zoekgebieden voor bescherming volgens KRM) ook de overige delen van het Nederlandse deel van de Noordzee worden gemonitord. Voor vogels en zeezoogdieren moet volgens de VHR ook buiten de beschermde gebieden gemonitord worden, de monitoring van (niet-commerciële vissen) vindt plaats onder het GVB. Vanuit de KRM wordt hier niets aan toegevoegd. In de gehele uitwerking van de Mariene Strategie voor het Nederland deel van de Noordzee, Deel 2, zoals raadpleegbaar bij de terinzagelegging, is dit uitgebreid beschreven. Omwille van de leesbaarheid voerde het in te veel detail om dit onderscheid ook nog in de samenvatting expliciet te maken.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 1-2

Deelzienswijze: *Onderwatergeluid (pagina 22 van de samenvatting):* Binnen de IMO is onderwatergeluid als milieuaandachtspunt inmiddels erkend. De Marine Environmental Protection Committee heeft daartoe onlangs een richtlijn aangenomen voor het reduceren van onderwatergeluid vanuit scheepvaart. Als uit onderzoek blijkt dat maatregelen voor de scheepvaart nodig en mogelijk zijn, dan zou dat dit onder de vlag van IMO moeten worden uitgewerkt. De huidige focus van IMO ligt daarbij op de technische aanpassing van de vormgeving van schepen. Voor ononderbroken achtergrondgeluid zijn nog geen doelen geformuleerd. Over de relatie tussen onderwatergeluid en effecten op populatie-of ecosteemniveau is momenteel nog onvoldoende bekend om doelstellingen op te kunnen stellen. HbR vindt het onverstandig dat vooruitlopend hierop eenzijdige monitoring voor scheepvaart wordt ingericht. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de bestaande ruimtelijke indeling van de Noordzee en een level playing field tussen lidstaten.

Reactie: In Mariene Strategie Deel 1 is aangegeven dat Nederland niet eenzijdig maatregelen kan nemen om scheepvaart te reguleren, hiertoe wordt verwezen naar besluitvorming in het kader van de Internationale Maritieme Organisatie (IMO). Het kabinet heeft daarbij aangegeven dat er onvoldoende kennis is om thans voor achtergrondgeluid afkomstig van scheepvaart milieudoelen op te nemen. Hierover wordt besloten bij de actualisatie van de Mariene Strategie in 2018, wanneer er meer kennis uit onderzoek en monitoring van indicatoren beschikbaar is. Ten behoeve van de monitoring van achtergrondgeluid is in het Commissiebesluit 477/2010/EU een indicator

opgenomen, scheepvaart is daarbij veruit de belangrijkste bron (naast een indicator voor impulsgeluid van vooral heiwerkzaamheden en seismisch onderzoek). Deze indicator is opgenomen in Mariene Strategie Deel 1. In OSPAR-verband wordt op basis van dit Commissiebesluit een gemeenschappelijke indicator voor achtergrondgeluid ontwikkeld. Doel is om in de OSPAR Intermediate Assessment van 2017 een regionale beoordeling te kunnen uitvoeren. Op basis daarvan kunnen de landen rond de Noordzee en andere regio's binnen OSPAR in 2018 onderling afgestemde doelen vaststellen, en waar nodig gecoördineerde actie richting IMO ondernemen.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 1-3

Deelzienswijze: HbR ziet graag dat al vroeg in het monitoringsproces een koppeling wordt gelegd met het ruimtelijke gebruik en de ordening van de Noordzee, waarbij een differentiatie van gebruik (natuur, vaarweg, zandwingebied etc.) plaatsvindt. Zo is een Natura 2000-gebied primair bedoeld voor natuur(bescherming) en vaarwegen voor scheepvaart, maar sluiten ze elkaar niet per definitie uit. Het monitoringsprogramma dient rekening te houden met deze ruimtelijke indeling van de Noordzee. Daarnaast is het onduidelijk hoe in het monitoringsprogramma wordt geanticipeerd op natuurlijke variaties en klimaatverandering.

Reactie: Deze zienswijze sluit aan bij de aanbeveling van de Europese Commissie naar aanleiding van de beoordeling (ex artikel 12 KRM) van Mariene Strategie Deel 1, om methoden te ontwikkelen om effecten van de belangrijkste belastende factoren te beoordelen (te kwantificeren), met het oog op betere en meer overtuigende beoordelingsresultaten bij de actualisatie van de initiële beoordeling in 2018. Aanpassing van het KRM-monitoringprogramma langs deze lijn draagt er ook aan bij dat bij de actualisatie van de Mariene Strategie in 2018 meer samenhang gebracht kan worden tussen de beschrijving van de goede milieutoestand gebruikte criteria, de effectbeoordeling en het stellen van milieudoelen. Hiermee wordt invulling gegeven aan een andere aanbeveling van de Europese Commissie naar aanleiding van de beoordeling van Mariene Strategie Deel 1. In het KRM-monitoringprogramma wordt al rekening gehouden met natuurlijke variaties en klimaatverandering. Bij het bepalen van dichtheid en frequentie van metingen is rekening gehouden met natuurlijke variatie en de mogelijkheid om veranderingen ten opzichte van de natuurlijke variatie te kunnen detecteren. Belangrijke parameters voor klimaatverandering als temperatuur en pH worden standaard mee gemeten bij verschillende meet-programma's: dit is weergegeven in bijlage 3 van het KRM-monitoringprogramma.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Het KRM-monitoringprogramma is aangepast om expliciet de bestaande registraties van de verschillende activiteiten op

zee en daaraan gerelateerde drukfactoren te betrekken, volgens de door Europese Commissie voorgestelde DPSIR-systematiek. Het principe van de DPSIR-systematiek is opgenomen in paragraaf 2.2, in bijlage 4 is per indicator in tabelvorm opgenomen met welke drukfactoren en daaraan gerelateerd gebruik rekening moet worden gehouden bij de beoordeling van de gegevens uit het monitoringprogramma. Daarnaast is ook in de samenvatting kort toegelicht hoe rekening wordt gehouden met natuurlijke variatie en klimaatverandering.

VisNed en de Redersvereniging voor de Zeevisserij

Nr 2-1

Deelzienswijze: Het monitoringsprogramma onderschrijft dat informatie en kennis mist, maar vervolgens ontbreekt er een duidelijk plan van aanpak om die kennishiaten op te vullen.

Reactie: Ook de Europese Commissie heeft Nederland naar aanleiding van de beoordeling van Mariene Strategie Deel 1 aanbevolen om via onder andere het monitoringprogramma vastgestelde kennishiaten te verhelpen, en daarbij vooral aandacht te schenken aan descriptoren die geheel of gedeeltelijk als “inadequaat” zijn beschouwd. Het kabinet onderkent in het KRM-monitoringprogramma dat voor een aantal indicatoren nog kennis mist of internationale afstemming nodig is. Het gaat hier met name om indicatoren voor de descriptoren biodiversiteit, voedselwebben, integriteit van de zeebodem, zwerfvuil en onderwatergeluid.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: In de definitieve tekst van het monitoringplan is per indicator aangegeven wanneer en waar de voorgenoemde kennisprogrammering of internationale afstemming gepland staan en tot resultaat leiden. Ook de samenvatting van het monitoringprogramma is hierop aangescherpt.

Nr 2-2

Deelzienswijze: Men lijkt (OSPAR) ontwikkelingen rustig af te wachten, hoewel het Programma van Maatregelen, dat afhankelijk is van het KRM-monitoringsprogramma, in de tussentijd wel reeds wordt vastgesteld. Wij zijn van mening dat men met ontbrekende feitelijke kennis moeilijk tot degelijke interpretaties kan komen wat slechts kan leiden tot speculatief en richtingloos beleid, gepaard gaand met onnodige sociaaleconomische kosten, waarvan een impactanalyse ontbreekt.

Reactie: Deze zienswijze betreft niet de Mariene Strategie Deel 2, het KRM-monitoringprogramma, maar gaat in op de totstandkoming van Mariene Strategie Deel 3, het KRM-programma van maatregelen. Besluitvorming over het programma van maatregelen vindt plaats op basis van de

initiële beoordeling uit Mariene Strategie en de monitoring en kennis die daaraan ten grondslag ligt en voortschrijdend inzicht en onderzoek sindsdien. Daarbij worden zo mogelijk de laatste resultaten uit het KRM-monitoringprogramma betrokken, waaronder die welke in het kader van OSPAR gegenereerd zijn.

Daarbij gaat aan de vaststelling van het programma van maatregelen een proces van stakeholderconsultatie, waarbij de visserijsector intensief betrokken is, en een zienswijze-procedure vooraf.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-3

Deelzienswijze: Onze grootste zorg is de vraag hoe monitoringsresultaten aangrijpen op het beleid en maatregelen in de toekomst. Tijd en ruimte zijn belangrijke factoren bij het meten van natuurwaarden. Als blijkt dat na 6 jaar geen resultaat geboekt wordt, wordt er al snel geconcludeerd dat meer tijd en/of een groter gebied noodzakelijk is om resultaat te boeken. We onderschrijven adaptief beheer maar het kan niet zo zijn dat maatregelen continue aangepast worden, aangezien dit maar al te vaak ten koste gaat van de visserij.

Reactie: Het doel van het KRM-monitoringprogramma is te meten in hoeverre het ecosysteem zich richting de gestelde milieudoelen beweegt en in hoeverre de genomen maatregelen effectief zijn. In de Mariene Strategie Deel 1 en zo ook in dit monitoringprogramma is aangegeven dat het zien van tekenen van herstel van het ecosysteem voor met name het bodemecosysteem niet binnen een periode van 6 jaar te verwachten is. Met de in het KRM-monitoringprogramma voorgestelde monitoring is het mogelijk om veranderingen in het bodemecosysteem te constateren. De resultaten uit de KRM-monitoringprogramma worden gebruikt voor het opstellen van een nieuwe beoordeling en de actualisatie van de Mariene Strategie in 2018. Daarbij zal ook rekening worden gehouden met de hersteltijd van het ecosysteem. Aan de actualisatie van de Mariene Strategie gaat een proces van stakeholderconsultatie en een zienswijzeprocedure vooraf.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-4

Deelzienswijze: De zin ‘Op basis van de gegevens uit de nulmeting wordt geëvalueerd of de ruimtelijke dekking voldoet om in de informatiebehoefte te voorzien’ (p.76) wekt in ieder geval de indruk dat er naar ruimte gezocht wordt om monitoring en beleid continu aan te passen om maar tot het, vaak speculatief, vooropgestelde resultaat te komen.

Reactie: Op basis van de gegevens uit de nulmeting van de benthosmonitoring in de bestaande beschermde gebieden en zoekgebieden voor bodembescherming op het Friese Front en Centrale Oestergronden, wordt geëvalueerd of

de ruimtelijke dekking van de monitoring voldoet om in de informatiebehoefte te voorzien. De nulmeting is niet bedoeld om eventueel de omvang van de beschermde gebieden aan te passen, maar alleen om, indien nodig, de dekking van de monitoring aan te passen. Op basis van data-analyse is berekend hoeveel punten nodig zijn om tot betrouwbare uitspraken te komen over de ontwikkeling van het bodemecosysteem in de gebieden waar maatregelen genomen worden. Indien uit de nulmeting blijkt dat een aantal slimme indicatorsoorten minder of meer abundant zijn dan op basis van de huidige data werd aangenomen, dan heeft dit gevolgen voor het aantal te monitoren punten.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-5

Deelzienswijze: We vragen ons af of men hier ook in staat zal zijn te erkennen dat maatregelen niet de gewenste resultaten hebben en men de stap durft te zetten om beleid ook weer terug te draaien. We willen namelijk een tweede 'Scholbox situatie' vermijden.

Reactie: Het monitoringprogramma meet veranderingen in het ecosysteem en levert daarmee beslissingsondersteunende informatie voor het beleid. Naar aanleiding van de actualisatie van de initiële beoordeling in van het ecosysteem in 2018 wordt bezien of bijstelling van de Mariene Strategie noodzakelijk is.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-6

Deelzienswijze: De Mariene Strategie heeft als doelstelling dat 10-15% van het NCP van bodemberoerende visserij gevrijwaard wordt. Hiervoor worden in KRM-verband naast de N2000-gebieden ook het Friese Front en Centrale Oestergronden genoemd. Een gegronde oorsprong voor deze percentages, naast zijnde een ondoordachte uitspraak van destijds staatssecretaris Henk Bleeker, kan men niet geven. We willen er ook op duiden dat er op dit moment simultaan een grote hoeveelheid processen omtrent het sluiten van gebieden lopen. Deze processen hebben een cumulatief effect op de kwantiteit aan gebied in het NCP dat in aanmerking komt voor gebiedssluiting. Hierdoor concluderen we dat men dus niet uitgaat van 10-15% maar dat de ambitie vele malen hoger ligt. Tot op heden kan het ministerie niet concreet aangeven hoe ze hier in de toekomst over zullen beslissen.

Reactie: Het KRM-monitoringprogramma brengt geen wijziging aan in de milieudoelen die door het kabinet in 2012 zijn vastgesteld in de Mariene Strategie Deel 1. Voor de toelichting op de doelstelling om 10-15% van de bodem van het Nederlandse Deel van de Noordzee niet noemenswaardig te beroeren, wordt verwezen naar Mariene Strategie Deel 1. Daarin is ook aangegeven is dat dit percentage inclusief delen van reeds aangewezen habitrichtlijngebieden Doggersbank, Klaverbank, Noordzeekustzone en Vlakte van Raan is. Besluitvorming

over bodembeschermende maatregelen op de Centrale Oestergronden en het Friese Front vindt plaats in het kader van de Mariene Strategie Deel 3, het KRM-programma van maatregelen (onderdeel van Beleidsnota Noordzee, bijlage bij het Nationaal Waterplan 2). Aan de vaststelling van het programma van maatregelen gaat een proces van stakeholderconsultatie en een zienswijzeprocedure vooraf, waarbij de visserijsector intensief betrokken is.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-7

Deelzienswijze: Hoewel wetenschappelijke publicaties aangeven dat men duidelijke doelstellingen moet formuleren wil gebiedssluiting een effectieve maatregel zijn, kunnen we ons niet aan de indruk onttrekken dat de huidige besluitvorming gericht is op het sluiten van gebieden inclusief het bereiken van een percentage een doelstelling in zichzelf is geworden. Wij zijn dan ook mening dat als we praten over het sluiten van gebieden er in eerste instantie duidelijke doelstellingen moeten geformuleerd worden, maar dat er ook gekeken moet worden naar mogelijke differentiatie tussen de verschillende vistuigen. Vanuit de pelagische sector willen we hier de positieve trend richting innovatie en verduurzaming van de afgelopen jaren benadrukken. We zijn reeds MSC-gecertificeerd voor enkele belangrijke visserijen (waaronder Noordzeeharing) en er wordt met internationale wetenschappers gezamenlijk gewerkt aan een nieuw op te zetten beheerplan voor Noordzeehorsmakreel en een revisie van het beheerplan voor de westelijke horsmakreel. Dit zijn slechts voorbeelden. We vragen dat het duurzame karakter van onze pelagische visserij in acht genomen wordt bij de discussie rondom gebiedssluiting. Ook dient er meer duidelijkheid te komen of het gaat om volledige gebiedssluiting of sluiting gebaseerd op tuigdifferentiatie. Naar onze overtuiging speelt gebiedssluiting niet of nauwelijks een rol bij een beter beheer van pelagische bestanden.

Reactie: De Mariene Strategie Deel 2 ziet niet op aanpassing van milieudoelen of besluitvorming over (bodembeschermende) maatregelen. Besluitvorming over doelen heeft plaatsgevonden in de Mariene Strategie Deel 1. In Mariene Strategie Deel 3, het KRM-Programma van Maatregelen (onderdeel van Beleidsnota Noordzee, bijlage bij het Nationaal Waterplan 2) zal besluitvorming plaatsvinden over ruimtelijke bodembeschermende maatregelen op het Friese Front en de Centrale Oestergronden. Het Kabinet neemt kennis van de door u geuite zorgen en suggesties, deze worden meegenomen in de voorbereiding van de besluitvorming over de maatregelen. Aan de vaststelling van het KRM-programma van maatregelen gaat een proces van stakeholderconsultatie, waarbij de visserijsector intensief betrokken is, en een zienswijzeprocedure vooraf.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-8

Deelzienswijze: We geven hierbij ook aan dat er in het Monitoringsprogramma weinig aandacht besteed wordt aan de consequenties van displacement van de vloot. Vaak wordt er erg simplistisch gedacht en aangegeven dat het verlies van visgronden niet zal leiden tot een reductie in vangsten, maar wel kan leiden tot hogere kosten voor de sector door het omvaren of het opzoeken van visgronden verder weg. Hoewel er wetenschappelijke publicaties zijn die de mogelijke gevolgen van displacement van visserij op ecologie (andere doelsoorten) en sociaaleconomische effecten (verlies inkomsten) aantonen, wordt in dit plan weinig aandacht besteed aan dergelijk onderzoek. De negatieve effecten van displacement ten gevolge van een sluiting zijn vaak aanzienlijk negatiever dan de positieve effecten van de sluiting en is het resultaat per saldo negatief.

Reactie: Zie de reactie onder deelzienswijze Nr 1-3.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Zie doorwerking in Mariene strategie Deel 2 onder deelzienswijze Nr 1-3.

Nr 2-9

Deelzienswijze: In het onderdeel monitoring van visbestanden zal men gebruik gaan maken van data afkomstig van het Data Collection Framework (DCF). We zien dat deze data met name gebruikt zullen worden ter monitoring van de indicatoren vissterfte, paaibiomassa en discards van commerciële vis. In de tekst wordt aangegeven dat DCF data niet alle informatie bevat die nodig is om bepaalde indicatoren binnen de Mariene Strategie te monitoren en dat er andere data-collecties noodzakelijk zijn. Ook merken we op dat pelagische soorten niet of nauwelijks genoemd worden in de Mariene Strategie en dat gegevens voor deze pelagische soorten, zo lijkt het, uit irrelevante surveys (IBTS) gehaald zullen worden. We moeten helaas concluderen dat er verder niet ingegaan wordt op welke surveys relevant zijn en welke data noodzakelijk zijn om deze indicatoren wel te kunnen monitoren, buiten het feit dat de sector meer informatie zal moeten registreren en delen.

Reactie: De monitoring van (commerciële) visbestanden is inderdaad vastgelegd in de Data Collectie Verordening van de Europese Unie. Onder deze verordening valt ook de monitoring van de pelagische visbestanden, waar Nederland met de akoestische pelagische monitoring onder het Wettelijke Onderzoekstakenprogramma een belangrijke bijdrage aan levert. Het KRM-monitoringsprogramma vervangt niet bestaande monitoring voor andere nationale en internationale verplichtingen, noch stelt deze bestaande monitoring ter discussie. Het programma probeert hier juist zoveel mogelijk gebruik van te maken, en vult aan of modificeert en combineert alleen daar waar nodig is, om de 32 indicatoren van de Mariene Strategie van monitoring te voorzien. Nederland heeft bij het formuleren van doelstellingen en descriptors zoveel mogelijk aansluiting

gezocht bij het Gemeenschappelijk Visserijbeleid van de Europese Unie. Vanuit de initiële beoordeling van het Nederlandse deel van de Noordzee en risicobenadering, zoals verwoord in het eerste deel van de Mariene Strategie, richt de beleidsopgave voor herstel van het ecosysteem zich met name op het herstel van het bodemecosysteem van het Nederlands deel van de Noordzee, waarvoor de pelagische bestanden minder indicatief zijn. Om die reden zijn bij de milieudoelen geen exclusieve indicatoren opgenomen voor de pelagische commerciële vissoorten. In de context van het KRM-monitoringsprogramma leveren de bestaande monitoringprogramma's (voor o.a. GVB) een onmisbare aanvullende bijdrage voor de beoordeling van de milieutoestand in de vorm van ondersteunende parameters uit bijlage III van de richtlijn. De informatie uit de pelagische monitoring zal dan ook worden betrokken bij de actualisatie van de beoordeling van het ecosysteem voor de volgende KRM-cyclus in 2018.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-10

Deelzienswijze: We begrijpen dat de aanlandplicht in het nieuwe GVB een uitgelezen kans is om gegevens te verzamelen van de totale vangst van de verschillende visserijtakken. Maar tegelijk kunnen de perikelen rond het implementatietraject zorgen voor vervuiling van de beschikbare data, waardoor ze niet langer tot bruikbare informatie opgewerkt kunnen worden. We willen erop wijzen dat deze data vertrouwelijk zijn en niet als een controlemiddel voor de aanlandplicht gebruikt zullen worden. We vragen dat er met zorg met de gegevens omgegaan wordt zodat het vertrouwen tussen waarnemers aan boord en de schipper gewaarborgd blijft. Op dit moment is de samenwerking tussen sector en wetenschap op een goed en hoog niveau en we willen te allen tijden vermijden dat vertrouwelijke gegevens tegen de sector gebruikt worden (F-project) waardoor het vertrouwen tussen sector en wetenschap schade oploopt. Graag vragen we om meer duidelijkheid hoe er in de Mariene Strategie met eigendoms kwesties, met name in regionaal verband, omgegaan zal worden.

Reactie: De zorgen omtrent de 'vervuiling' van gegevens als gevolg van uitvoeringsbepalingen in het GVB ten aanzien van de aanlandplicht zijn terecht. Het ministerie van EZ gaat met de sector en wetenschappelijke instituten in overleg over hoe verkeerde schattingen van teruggooi en registratie van vangsten tot een minimum kan worden teruggedrongen. Het is in het belang van de visserij om hier medewerking aan te verlenen, in het bijzonder wanneer de nieuwe vangstquota worden vastgesteld op basis van de schattingen van de teruggooi. Bij het gebruik van de data worden de regels ten aanzien van vertrouwelijkheid en bescherming persoonsgegevens in acht genomen. IMARES maakt met de vissers ook afspraken over het gebruik van de gegevens. Gegevens van individuele vissers worden derhalve

nooit gedeeld met buurlanden, in regionaal verband.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Geen.

Nr 2-11

Deelzienswijze: Het Nederlandse Mariene Strategie deel 1 bevat in onze optiek veel tendentieuze verwijzingen naar de impact van visserij op het ecosysteem. Naast visserij hebben we ook te maken met andere activiteiten zoals scheepvaart, olie-en gaswinning, bouw van windmolenparken, zandwinning en zandsuppletie die van invloed zijn op de GMT. Recent onderzoek van NIOZ beargumenteert dat lagere visstanden in de kustzone niet alleen veroorzaakt worden door visserijdruk maar dat zandsuppletie langs de Nederlandse kust ook een oorzaak zijn. Daarnaast zijn er publicaties die aantonen dat klimaatveranderingen ook een beduidend invloed hebben op het ecosysteem waarbij de verspreiding, abundantie en fenologie van vissoorten, benthos maar ook plankton verandert. Naar ons oordeel wordt de impact van deze activiteiten en klimaatinvloeden onvoldoende meegenomen in dit Monitoringsplan. In onze optiek heeft de Mariene Strategie de intentie om de achteruitgang van de natuur te keren door voornamelijk visserijactiviteiten zoveel mogelijk uit de Noordzee terug te dringen. We vrezen we dan ook dat visserij wordt gezien als één van de belangrijkste knoppen waar aan gedraaid zal worden en gebruikt zal worden als compensatiemiddel voor invloeden van andere activiteiten. We hechten dan ook veel belang aan onze inspraak en vragen om gedegen stakeholder participatie in de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Reactie: Zie de reactie onder deelzienswijze Nr 1-3. Voorts gaat aan de vaststelling van alle onderdelen van de Mariene Strategie een proces van stakeholderconsultatie en een zienswijzeprocedure vooraf, waarbij de visserijsector intensief betrokken is.

Doorwerking in Mariene Strategie Deel 2: Zie doorwerking in Mariene strategie Deel 2 onder deelzienswijze Nr 1-3.

Ambtshalve wijzigingen

Hieronder is weergegeven welke actuele ontwikkelingen en redactionele redenen aanleiding hebben gegeven tot enkele ambtshalve wijzigingen in Mariene Strategie Deel 2, die na de terinzagelegging zijn doorgevoerd.

Aanbevelingen van de Europese Commissie

Op 20 februari 2014 heeft de Europese Commissie de beoordeling volgens artikel 12 van de KRM gepubliceerd. Hierin zijn de door de Europese lidstaten gerapporteerde initiële beoordelingen van het mariene milieu, beschrijvingen van de goede milieutoestand, milieudoelen en de daarbij behorende indicatoren, beoordeeld. Voor Nederland zijn deze rapportages opgenomen in Mariene Strategie Deel 1. De beoordeling door de Europese Commissie van de Nederlandse Mariene Strategie Deel 1 is op 24 april langs officiële weg via de Permanente Vertegenwoordiging aan Nederland aangeboden. Op 22 en 23 mei zijn de bevindingen van de Commissie besproken in een regionale ambtelijke bijeenkomst met de lidstaten van het Noordoost Atlantische zeegebied, met als doel de regionaal coherente en adequate implementatie van de richtlijn in OSPAR-verband te bevorderen. De Europese Commissie heeft in totaal acht aanbevelingen aan Nederland gedaan om tussen 2014 en 2018 de regionaal coherente en adequate implementatie van de richtlijn te verbeteren. Drie van de aanbevelingen hebben consequenties voor Mariene Strategie Deel 2, het KRM-monitoringprogramma:

1. Het verhellen van de in de initiële beoordeling vastgestelde kennishiaten – onder meer via het monitoringprogramma in het kader van de kaderrichtlijn

en onderzoeksprogramma's – en daarbij vooral aandacht schenken aan als inadequaat of gedeeltelijk adequaat beschouwde descriptoren;

2. Het verder ontwikkelen van de methoden om de effecten van de belangrijkste belastende factoren te beoordelen (te kwantificeren) met het oog op betere en meer overtuigende beoordelingsresultaten in 2018;
3. Meer samenhang betrachten tussen de in goede milieutoestand gebruikte criteria, de effectbeoordeling en de voorgestelde doelstellingen.

Zoals hiervoor toegelicht, sluiten deze aanbevelingen aan op zienswijzen Nr 1-3, Nr 2-1, Nr 2-8 en Nr 2-11. Dit heeft ertoe geleid dat in Mariene Strategie Deel 2 per indicator wordt aangegeven wanneer en waar de voorgenomen kennisprogrammering of internationale afstemming gepland staan en tot resultaat leiden, en tot het expliciet opnemen van de bestaande registratie en metingen van activiteiten op zee en daarbij behorende drukfactoren.

Besluitvorming OSPAR over indicatoren en monitoring

De Mariene Strategie sluit nauw aan op de regionale samenwerking en afstemming binnen het OSPAR-verdrag, zo ook bij de opstelling en uitvoering van het KRM-monitoringprogramma. In mei 2014 is het rapport "OSPAR coordinates monitoring in the North-East Atlantic" gereed gekomen. Dit rapport beschrijft hoe de verdragslanden van OSPAR samen invulling geven aan het ontwikkelen en in onderlinge afstemming monitoren, data verzamelen en beoordelen van gemeenschappelijke indicatoren. Dit rapport kan door de OSPAR-verdragspartijen die tevens

lid zijn van de EU, gebruikt worden in hun nationale monitoringprogramma's om de regionale coherentie en samenwerking te beschrijven. De definitieve tekst van de Mariene Strategie Deel 2 is met deze OSPAR-rapportage afgestemd, dit heeft tot enkele ambtshalve aanpassingen geleid. Mariene Strategie Deel 2 geeft daarnaast inzicht in de ontwikkeling van gemeenschappelijke indicatoren in het kader van OSPAR en wanneer dit tot tussentijdse bijstelling van het monitoringplan leidt. In juni heeft de OSPAR-commissie enkele mutaties vastgesteld in de lijst van gemeenschappelijke indicatoren en kandidaat-indicatoren. Deze mutaties zijn ambtshalve in de Mariene Strategie Deel 2 doorgevoerd.

Redactie

De inhoudelijke afbakening van de Mariene Strategie Deel 2 is verhelderd. Voorts zijn diverse omissies hersteld en taalkundige en grammaticale verbeteringen aangebracht. In enkele passages zijn kleine aanpassingen of verduidelijkingen in redactie aangebracht.

Dit is een publicatie van

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Postbus 20901 | 2500 EX Den Haag
www.rijksoverheid.nl/ienm

In samenwerking met

Ministerie van Economische Zaken

Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/ez

Juli 2014